सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास माननीय न्यायाधीश श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा माननीय न्यायाधीश डा.श्री आनन्दमोहन भट्टराई

फैसला

000-CI-000X

मुद्दाः- वण्डापत्र लिखत बदर।

शुरू तहमा फैसला गर्ने:- माननीय न्यायाधीश श्री लेखनाथ घिमिरे काठमाडौं जिल्ला अदालत

फैसला मिति:- २०६८।३।२

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:- माननीय न्यायाधीश श्री एकराज आचार्य माननीय न्यायाधीश श्री रामचन्द्र यादव पुनरावेदन अदालत पाटन

फैसला मिति:- २०६९।७।१६

तत्कालीन न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१)(ग) बमोजिम पुनरावेदन पर्न आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यसप्रकार रहेको छ:-

9. विपक्षी प्रल्हादमान सिंहसँग म फिरादीको मिति २०५९।३।९ मा बिवाह भई २०६१।१२।१५ मा छोरी आइस्था बस्न्यातको जन्म भएको हो। पारिवारिक कलहले म तथा छोरीलाई घरबाट निकाला गरेको, पित तथा निजको अंशियारको बीचमा कानून बमोजिम प्रल्हादमान सिंह बस्न्यात वि. अनिता बस्न्यात मुद्दाः बण्डा लिखत बदर ०७०-८१-०००४ पृष्ठ १

अंशबण्डा भएको छैन। २०६१।६।६ मा पित प्रल्हादमान सिंहले ससुरा ध्रुबमान सिंहसँग अंश भाग रु.२,००,०००।- बुझी अंश बुझेको भरपाई गरी दिनु भएको कुरा मिति २०६६।१२।१२ मा नक्क्ल सारी थाहा पाएँ। पितका बुबा तथा आमाका नाममा अन्य जग्गा तथा घर समेत रही रहेको अवस्थामा हामी फिरादी समेतको अंश सम्पित खाने नियतले गरेको उक्त मिति २०६१।६।६ को दुषित अंश बुझेको लिखत भरपाई बदर गरी पितको भागबाट २ खण्ड हामीहरुको नाउँमा दर्ता गरी चलन समेत चलाई पाउँ भन्ने समेत फिरादपत्र।

- २. पिता ध्रुबमान सिंहबाट म प्रल्हादमान सिंहले आफ्नो अंश बापत रु.२,००,०००। बुझी मिति २०६१।६।६ मा गरीदिएको अंश भरपाई जालसाजी होइन। सद्दे लिखत भएकोले अंश भरपाईको लिखत बदर हुनुपर्ने होइन भन्ने समेत प्रतिवादीको प्रतिउत्तरपत्र।
- ३. यिनै बादी प्रतिवादी भएको फौ.नं.२८६५ नं.को जालसाजी मुद्दामा दावीको लिखत बादीको हकसम्म जालसाजी ठहर हुने गरी आजे यसै इजलासबाट फैसला भइसकेको अवस्था हुँदा प्रस्तुत मुद्दामा समेत बादीको हकसम्म सो लिखत सदर कायम रहन सक्ने नभई बादी दावी वमोजिंमको लिखतको ६ भागको १ भागको ३ भागको १ भागसम्म लिखत बदर हुने ठहर्छ। नावालक छोरीको हकमा अनुमित लिएको नपाइदा सो हदसम्म बादी दावी पुग्न सक्दैन भन्ने समेत ब्यहोराको शुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०६८।३।२ गतेको फैसला।
- ४. विपक्षी वादीहरुले मेरो अंश हकबाट मात्र अंश पाउने हो। मैले सम्पूर्ण सम्पत्तिको मोल विगो राखी त्यसबाट आफूले प्राप्त गर्ने अंश हक बराबरको नगद थैली मिति २०६१।०६।६ मा रु.२,००,०००।- बुझी लिएको छु। मैले अंश बुझेको रकमबाट मात्र कानून बमोजिम वण्डा हुनुपर्नेमा उक्त मितिको वण्डापत्र बदर गरी सम्पूर्ण सम्पत्तिबाट वादीले अंश पाउने भनी गरेको शुरुको फैसला त्रुटिपूर्ण भएकोले उक्त फैसला उल्टी गरी मिति २०६१।६।६ को पारित वण्डापत्र सदर कायम गरी पाउँ भन्ने प्रतिवादी प्रल्हादमानसिंह बस्न्यातले पुनरावेदन अदालत पाटनमा गरेको पुनरावेदनपत्र।
- ५. शुरु जिल्ला अदालतमा मैले फिराद दायर गर्दा मेरी छोरी योगिनाको संरक्षक भनी र आफ्नो हकमा समेत भनी दावी लिएकोमा अदालतले केही कार्यविधिगत कुरा अपुग भएको भए उक्त कुरा पूरा गर्न सम्बन्धित पक्षलाई माग गर्नुपर्नेमा सो नगरी फैसला गर्दा अनुमित निलएको भनी दावी नपुग्ने गरी सानी छोरीको अंश हक मार्ने गरी भएको फैसला त्रुटिपूर्ण भएकोले उक्त हदसम्मको फैसला उल्टि गरी नावालिका आइस्था भन्ने योगिना बस्न्यातको पनि अंश

- प्राप्त गर्ने गरी फैसला गरी पाउँ भन्ने वादी आइस्था भन्ने योगिना बस्न्यातको संरक्षक आमा अनिता बुढाथोकीले पुनरावेदन अदालत पाटनमा गरेको पुनरावेदनपत्र।
- ६. वादी प्रतिवादी दुवै पक्षको पुनरावेदन परेको देखिंदा अ.वं. २०२ नं.को प्रयोजनको लागि उक्त पुनरावेदनपत्रहरु वादी र प्रतिवादीलाई परस्परमा सुनाई नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने पुनरावेदन अदालतबाट मिति २०६९।१।१४ मा भएको आदेश।
- ७. शुरु काठमाडौं जिला अदालतबाट दावी बमोजिमको लिखतको ६ भागको १ भागलाई पुनः ३ भाग गरी १ भागसम्म लिखत बदर हुने गरी भएको हदसम्मको फैसला मुद्दासिव देखियो भने नावालिग छोरीको हकमा अनुमित लिएको नहुँदा सो हदसम्मको वादी दावी पुग्न सक्दैन भन्ने शुरुको फैसला मनासिव देखिएन, किनभने बालबालिका सम्वन्धी ऐन, २०४८ को दफा ५१(१) बमोजिम नावालिग छोरी आइस्था भन्ने योगिना बस्न्यातको हकमा संरक्षक आमाले नालेश गरेको देखिन्छ। यसबाट नावालिका पुनरावेदक वादीको हकमा अनुमित नै लिनुपर्छ भन्ने वाध्यात्मक कानूनी व्यवस्था देखिन आएन। यसले गर्दा पुनरावेदक नावालिका वादीको हकमा समेत दावीको वण्डा लिखत बदर हुने देखिन आयो। तसर्थ शुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।३।२ गते भएको फैसला निमलेकाले केही उल्टि भै वादी दावीको लिखत ६ भागको १ भागलाई पुनः ३ भाग गरी २ भाग लिखत बदर हुने ठहर्छ भन्ने पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।७।१६ को फैसला।
- 5. पुनरावेदन अदालत पाटनबाट फैसला गर्दा प्रतिवादी प्रल्हादमान सिंह बस्न्यातले प्रतिवादी ध्रुवमान सिंह बस्न्यातसंग रु.२,००,०००/- नगद बुझी गरी दिएको अंश भरपाईको लिखतलाई बदर गरी ६ भागको एक भागलाई पुनः तीन भाग गरी दुई भाग लिखत बदर हुने ठहर्छ भनी फैसला गरेको गम्भीर रुपमा त्रुटिपूर्ण छ। पिता ध्रुवमान सिंह बस्न्यात-१, आमा मैया बस्न्यात-१, भाई प्रभातमान सिंह बस्न्यात -१, बिहिनी रुकमणी बस्न्यात-१, राधिका बस्न्यात-१, म प्रल्हादमान सिं बस्न्यात-१ समेत ७ जना अंशियारहरु भएकोमा मैया बस्न्यात १, प्रधिका बस्न्यात -१, प्रभातमान सिंह बस्न्यात १, अविवाहिता रुकमणी बस्न्यात १, यशोदा बस्न्यात १, राधिका बस्न्यात -१, यशोदा बस्न्यात -१, राधिका वस्न्यात -१, राधिका

धुवमान सिंह बस्न्यातले अंश वापत पाएको "मोल रु. ६,३४,०००।- मध्ये ७ भागको १ भाग मोल रु.९०,७१४। (नब्बे हजार सात सय पन्ध्र) रुपैया बराबरको सम्पत्ति मात्र म प्रल्हादमान सिंह बस्न्यातले अंश पाउनु पर्नेमा रु. २,००,०००।- (दुई लाख) रुपैया मेरो सम्पूर्ण अंश वापत मलाई दिनु होस पछि कुनै पिन श्रीसम्पत्तिमा मेरो अंश लिन बाँकी छ भनी उजुर वाजुर दावी नालिस गर्ने छैन" भनी मैले बाबु आमा भाई बहिनी समेतलाई अनुरोध गर्दा चित्त बुझाई पिता ध्रुवमान सिंह बस्न्यातबाट आफ्नो सम्पूर्ण अंश वापत २ लाख रुपैया नगद वापत बुझी लिई मिति २०६१।६।६ मा मालपोत कार्यालय, डिल्लीबजार मार्फत अंश भरपाई पारित गरी लिई छुट्टि भिन्न भई आआफ्नो खितउपती गरी आएको अवस्थामा छ।

यसै गरी विपक्षी अनिता बस्न्यातसंग मेरो विवाह भए पश्चात् निज एकासगोलमा हुँदाको अवस्थामा उक्त वण्डा लिखत खडा भएको हो निज विपक्षी एकासगोलमा रहेको भन्ने कुरा निजले दिएको अंश मुद्दामा घरबाट निकाला गरेको मिति २०६६। ४। १४ रहेबाट पनि सो भन्दा अगावै विपक्षी मसंग एकासगोलमा रहेको भन्ने कुरा पृष्टि हुन्छ। यसबाट पनि निजको मन्जुरीबाटै उक्त लिखत खडा भएको हुँदा निजलाई अंश मार्नको लागि उक्त लिखत खडा भएको होइन। यसबाट पनि पुनरावेदन अदालत पाटनबाट वण्डा लिखत बदर हुने ठहरयाएको गम्भीर रुपमा त्रुटिपूर्ण छ।

शुरु जिल्ला अदालतले वण्डा लिखत बदर गर्दा जालसाजी ठहर भएको आधारमा बदर गरेकोमा पुनरावेदन अदालत पाटनबाट विपक्षीले दिएको जालसाजी मुद्दाको वादी दावी नपुग्ने फैसला गरेको आधारमा समेत वण्डा लिखत तयार गर्दा जालसाजीपूर्वक गरेको थियो भन्ने कुरा प्रमाणित नहुने भएकोले सो आधारमा समेत वण्डा बदर गर्न कदापि मिल्दैन। साथै विपक्षीले फिराद पत्रमा उल्लेख गरेका कानुनी आधारहरु समेत मिल्दो नभएको हुँदा विपक्षीको फिराद दावी कानुनी आधार नभए समेतबाट खारेज भागी छ।

अतः उपर्युक्त प्रकरणहरुमा उल्लेख गरे बमोजिम म पुनरावेदकले आफूले पाउनु पर्ने कानुन बमोजिमको सम्पत्ति अन्जाम गरी पिता ध्रुवमान सिंह बस्न्यातसंग नगद रुपैया लिई छुटी भिन्न भएकोमा मबाट अंश प्राप्त गर्ने विपक्षीहरुले उक्त लिखतलाई अन्यथा भन्न पाउने अवस्था नहुनुका साथै विपक्षीहरुको मन्जुरी लिनु पर्ने अवस्था नै नहुँदा शुरु काठमाडौं जिल्ला अदालत एवम् पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६१।६।६ को वण्डा लिखत बदर हुने ठहर गरेको फैसला अ.वं. १८४क., प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ३, ५४, नं., अंशबण्डाको १, ३० समेतको विपरित हुँदा शुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०६८।३२ को फैसला, एवम् पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९।७।१६ को

- फैसला उल्टी गरी मेरो प्रतिउत्तर जिकिर बमोजिम हुने गरी इन्साफ गरी पाउँ भन्ने प्रल्हादमान सिंह बस्न्यातको यस अदालतमा परेको पुनरावेदनपत्र।
- ९. यसमा प्रस्तुत मुद्दासंग लगाउमा रहेको 069-CI-1282 नं. को पुनरावेदक प्रतिवादी ध्रुबमान सिंह बस्न्यात समेत विरुद्ध वादी आईस्था भन्ने योगिना बस्न्यात समेत भएको अंश चलन मुद्दामा अ.बं. २०२ नं. बमोजिम विपक्षी झिकाउने आदेश भएको हुँदा सोही मुद्दाको आधार कारणबाट प्रस्तुत मुद्दामा पनि अ.बं. २०२ नं. बमोजिम विपक्षी झिकाई आए वा अवधि नाघेपछि नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको मिति २०७२।१२।३ को आदेश।
- 90. नियम बमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक प्रतिवादीको तर्फबाट उपस्थित विद्वान् विरष्ट अधिवक्ता श्री शम्भु थापा र विद्वान् अधिवक्ता श्री जगदीश चन्द्र पाण्डेले प्रतिवादीले आफ्ना बाबुबाट कानून बमोजिम अंश वापतमा नगद बुझेको भन्ने कुरा प्रतिउत्तरमा खुलाएका छन्। पत्नी तथा छोरीले पित तथा बाबुको अंश भागमा परेको सम्पत्तिबाट मात्र अंश पाउने हो। कानूनले कोही कसैलाई स्वतः संरक्षक नमानी मुद्दा मामिला गर्न संरक्षकको हैसियतमा सम्बन्धित अदालतबाट अनुमित लिनु पर्नेमा सो प्रिक्रिया पूरा गरेको मिसिलबाट देखिदैन। अनुमित नै निलई फिरादमा केवल संरक्षक भनी उल्लेख गर्देमा बाबुसँग सम्बन्ध विच्छेद गरेकी आमा नाबालक छोरीको स्वतः संरक्षक हुन नसक्ने हुँदा पुनरावेदन अदालतको फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा बदर हुनुपर्छ भनी बहस प्रस्तुत गर्नुभयो।
- 99. प्रत्यर्थी वादीका तर्फबाट उपस्थित विद्वान् अधिवक्ता श्री सुनिल रञ्जन सिंहले नाबालकको लागि आमा स्वतः प्राकृतिक संरक्षक हुन्छिन्। बालबालिका सम्बन्धी ऐनले यस्तो व्यवस्थालाई मान्यता दिएको छ। उमेर नपुगेकाको हकमा आमा संरक्षक भई मुद्दा गर्न पाउने कुरामा विवाद गर्नुपर्ने देखिदैन। वैवाहिक स्थितिले नाबालक छोरीको संरक्षक बन्नमा प्राकृतिक आमालाई कुनै कानूनले रोकेको छैन। प्रतिवादीहरूको आपसी मिलाउबाट वादी र नाबालकको अंश हक मार्ने नियतले अंश छोडपत्र गरेको मिसिलको तथ्यबाट प्रष्ट हुन्छ। तसर्थ दावीको लिखत नाबालिकाको हकमा समेत बदर गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसला मनासिव हुँदा सदर हुनुपर्छ भनी बहस गर्नु भयो।
- 9२. अब प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।७।१६ को फैसला मिलेको छ, छैन र प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्ने हो वा होइन ? सोही सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो।

- 93. निर्णयतर्फ विचार गर्दा, हामी अंशियार हुँदा हुँदै कुनै थाह जानकारी नै निदर्झ हाम्रो अंश भाग मार्ने नियतले प्रतिवादीहरू मिली जालप्रपञ्च गरी बाबु ध्रुवमान सिंह बस्न्यातबाट नगद रू. २०,०००।— बुझी सम्पूर्ण अंश छोडपत्र गरेको भनी गरेको लिखत ६ खण्डको १ खण्डलाई ३ खण्ड गरी सो को २ खण्ड लिखत बदर गरी पाऊँ भन्ने वादीको दावी रहेकोमा शुरू जिल्ला अदालतबाट १ खण्ड मात्र लिखत बदर गरेकोमा पुनरावेदन अदालतबाट नाबालिका छोरीको अर्को १ भाग समेत लिखत बदर हुने ठहर गरे उपर प्रतिवादीको यस अदालतमा पुनरावेदन परेको र लगाउको अंश मुद्दामा प्रत्यर्थी झिकाएको आधारमा प्रस्तुत मुद्दामा समेत प्रत्यर्थी झिकाई पेश हुन आएको पाइयो।
- 98. प्रतिवादी प्रल्हादमान सिंह बस्न्यात र वादी अनिता बस्न्यात पित पत्नी रही निजहरूबाट आइस्था भन्ने योगिना बस्न्यातको जन्म भएकोमा विवाद देखिदैन। पित पत्नी बीच मनमुटाव भई अनिता बस्न्यातले अंश, मानाचामल र वण्डापत्र लिखत बदर मुद्दा दायर गरेको र प्रल्हादमान सिंहले सम्बन्ध विच्छेद मुद्दा दायरको देखिन्छ। पुनरावेदक प्रतिवादी प्रल्हादमान सिंह बस्न्यातले मिति २०६९।६।६ मा बाबु ध्रुवमान सिंह बस्न्यातबाट अंश वापतमा रू. २ लाख नगद बुझिलिई अंश भरपाईको लिखत गरेकोमा प्रल्हादमान सिंह बस्न्यातको सोही सम्पत्तिबाट मात्र पत्नी तथा छोरीले अंश पाउनुपर्ने हुँदा सो लिखत बदर हुनुपर्ने होइन भन्ने मै प्रतिवादीको मुख्य पुनरावेदन जिकिर रहेको देखिन्छ।
- १५. मिसिल अध्ययन गर्दा पत्नीसँग सम्बन्ध विच्छेद गरी पाऊँ भनी गाउँ विकास समितिमा प्रल्हादमान सिंह बस्न्यातले निवेदन दिँदा पत्नीसँग मिति २०५९।१२।२० बाटै मुनमुटाव र विवाद शुरू भई पछि घर छाडी हिडेको भनी उल्लेख गरेको र निजले अंश वापत नगद बुझेको भनी मिति २०६१।६।६ मा मात्र लिखत गरेको देखिन्छ। यस तथ्यलाई दृष्टिगत गर्दा पत्नीसँग विवाद र मुनमुटाव भएपछि नै अंश भरपाईको कागज गरेको भन्ने पृष्टि हुन्छ। अंश मुद्दामा पेश भएको दायदातीको सम्पत्ति हेर्दा नगद रू. २ लाख र पृख्यौली सम्पत्ति बीचको सम्बन्ध समानुपातिक र मिल्दो रहेको समेत देखिँदैन। यस तथ्यबाट पत्नी र नाबालक छोरीलाई अंशमा असर पर्ने गरी अंश बुझेको भरपाई लिखत खडा गरेको भन्ने देखिन आउँछ।
- 9६. यसैं लगाउको ०७०-сा-०००३ को अंश मुद्दामा विवेचना भई तायदातीमा उल्लेखित सम्पूर्ण सम्पत्तिलाई ६ भाग लगाई सो को १ भागलाई पुनः ३ भाग गरी सो को १ भाग अंश आइस्था भन्ने योगिना बस्न्यातले पाउने ठहरी फैसला भएको छ। सो मुद्दामा गरिएको विवेचना प्रस्तुत मुद्दामा समेत सान्दर्भिक देखिन्छ। एउटा अंशियारले निजका समान तहका

अंशियारहरूसँग मिलेमतो गरी अन्य अंशियारको हक हितमा असर पुऱ्याउने गरी व्यवहार गरेमा त्यसबाट असर पर्ने पक्षको हकमा सम्म लिखत बदर गर्न कुनै कानूनी बाधा रहेको देखिदैन।

- १७. नाबालिका छोरीको अंश भाग स्वतः बाबुको जिम्मा रहने हुँदा बाबुको अंश भागबाट मात्र छोरीले अंश पाउने हुँदा सम्बन्ध विच्छेद गर्ने आमा संरक्षक भई लिखत बदरमा दावी गर्न मिल्दैन भन्ने प्रतिवादीको जिकिर सम्बन्धमा विचार गर्दा, संरक्षक वादी र प्रतिवादी बीचमा मिति २०५९।३।९ मा विवाह भई निजहरुबाट यी प्रत्यर्थी वादी छोरी आइस्था भन्ने योगिना बस्न्यातको जन्म २०६१।१२।१५ मा भएकोमा छोरी जन्मनु भन्दा पहिलेबाट नै पित पत्नी बीच मनमुटाव र विवाद भएको देखियो। शुरूबाटै यी नाबालिका छोरी आमाकै संरक्षकत्वमा रहेको कुरामा सन्देह गर्नुपर्ने अवस्था देखिदैन। प्रतिवादीले आफ्नो बाबुबाट नगद २ लाख बुझी अन्य सम्पत्तिमा सम्पूर्ण दावी छाडेको अवस्थामा नाबालिका छोरीको अंश भाग बाबुसँग नै रहने हो, आमा संरक्षक बनी दावी गर्न मिल्दैन भन्ने तर्क गरी अंश जस्तो नैसर्गिक हकबाट नाबालिका वादीलाई बञ्चित गर्नु कानूनी र न्यायिक दुवै दृष्टिकोणले न्यायोचित नदेखिँदा प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन सिकएन।
- 95. अतः माथि विवेचित आधार कारणबाट शुरू फैसला उल्टी गरी वादी दावीको लिखत ६ भागको १ भागलाई पुनः ३ भाग गरी सो को २ भाग लिखत बदर हुने ठहऱ्याएको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।७।१६ को फैसला मनासिव देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन। दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाईदिनू।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत:- ढाकाराम पौडेल
कम्प्युटर अपरेटर:- मन्दिरा रानाभाट
इति संवत २०७४ साल असोज १० गते रोज ४ शभम